

DRUŠTVENE INOVACIJE U HRVATSKOJ

Uvod

Društvene promjene na globalnoj razini te problemi i izazovi koje uzrokuju dovele su do razvoja suvremenog koncepta društvenih inovacija i društvenog poduzetništva.

Društvene inovacije i društveno poduzetništvo nisu nove prakse, ali se zbog „modernih“ društvenih problema razvijaju u nešto drugačijim oblicima te su usmjerene prema širim skupinama u društvu. Naime, osim „starih“ društvenih problema kao što su siromaštvo, glad, socijalna isključenost, društvena nejednakost, nedovoljna zdravstvena i socijalna zaštita, brojni fenomeni; od globalizacije, ekonomskog i informatičkog razvoja, uz bolji životni standard, generirali su i brojne nove društvene probleme. Negativni demografski trendovi doveli do velikih demografskih promjena; od starenja stanovništva te povećane potrebe za skrbi o starijim ili nemoćnim osobama, nedovoljnu pokrivenost sustavom socijalne zaštite ugroženih starijeg stanovništva, kao i nove izazove za sustave zdravstvene zaštite.

Izrazito nizak natalitet, posebno u EU, donosi brojne poremećaje na tržištu rada, potrebu za novim vještinama i cjeloživotnim obrazovanjem, ali i do promjena tradicionalnih obiteljskih struktura; od poteškoća u usklađivanja radnih i obiteljskih obaveza, samohranog roditeljstva sve do modernog socijalnog fenomena usamljenosti. Rizične skupine koje se pritom mogu izdvojiti su mladi, starije osobe, osobe s invaliditetom, osobe s niskom razinom vještina te žene. S druge strane, klimatske promjene postale su globalni problem te također zahtijevaju društvene inovacije i društveno odgovorno poslovanje. Društvene su inovacije počele dobivati zamah kao praktično rješenje za rješavanje društvenih problema, ponekad kao alternativne strukture i politike koje nisu uspjele eliminirati postojeće i nove društvene probleme. Europska unija je predvodnik u promjenama javnih i zajedničkih politika koje proklamiraju i potiču razvoj društvenih inovacija, društvenog poduzetništva i u konačnici razvoj socijalne ekonomije.

Sadržaj

Društvene inovacije	01
Društveno poduzetništvo	04
Zakonodavni okvir za razvoj društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	06
Zakonodavni okvir za društveno poduzetništvo u RH	12
Ekosustav društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	18
Utjecaj društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	22

Društvene inovacije

❖ Pojam “društvene inovacije”

Društvene inovacije su inovacije kojima se nastoji riješiti jedan ili više društvenih problema, poput visoke stope nezaposlenosti, neadekvatnog odlaganja otpada, siromaštva, diskriminacije i sličnih problema. One predstavljaju nova rješenja (proizvode, usluge, modele, tržišta, procese itd.) koji istodobno zadovoljavaju socijalne potrebe (učinkovitije od postojećih rješenja) i dovode do novih ili poboljšanih mogućnosti i bolje upotrebe imovine i resursa.

Glavni je cilj društvenih inovacija pronaći rješenja za socijalne probleme: prepoznavanjem i pružanjem novih usluga koje poboljšavaju kvalitetu života pojedinaca i zajednica, identificiranjem i provođenjem procesa integracije na tržištu rada, novim sposobnostima, novim radnim mjestima i novim oblicima sudjelovanja, kao različitim elementima koji pridonose poboljšanju položaja pojedinaca.

Jedno od osnovnih obilježja društvenih inovacija jest da nastaju, razvijaju se i u konačnici realiziraju pristupom „odozdo prema gore“. Ideje i inicijative za društvene inovacije uglavnom proizlaze odozdo, od pojedinaca, skupina i/ili organizacija koje dobro poznaju i detektiraju specifične društvene potrebe, probleme i izazove na određenom području, a vrlo često i sami iskustveno dožive lokalne nedostatke u svakodnevnom životu ili pripadaju određenoj (ugroženoj) skupini.

Razvijaju se zahvaljujući inventivnosti građana, civilnog društva, lokalnih zajednica, poslovnog sektora i javnih službenika te javnih institucija.

Djelujući na takav način, inicijative društvenih inovacija podrazumijevaju novu filozofiju društvenih intervencija: lokalno stanovništvo više se ne oslanja samo na socijalnu državu i na rješenja koja je razvila središnja vlada, već shvaćaju da su oni sami ključ za poboljšanje vlastite situacije.

U izvješću Europske komisije „Pametna specijalizacija i društvene inovacije od političkih odnosa do prilika i izazova“ iz 2018. godine naglašena su sljedeća obilježja društvenih inovacija:

Novitet

Društveno obilježje intervencije

Održivost primjene

Značajan učinak na društvo

Društveno poduzetništvo

✿ Što je društveno poduzetništvo?

Društveno je poduzetništvo oblik poslovanja koje je primarno orijentirano na postizanje društvenih ciljeva, a sekundarno na stjecanje dobiti. Društveno poduzetništvo koristi se ustaljenim tržišnim mehanizmima s pomoću kojih se ostvaruju određeni socijalni i opći društveni ciljevi te zaštita okoliša. Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine definirala je društveno poduzetništvo kao „poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti, kod kojeg se stvorena dobit/ višak prihoda u cijelosti ili većim dijelom ulaže za dobrobit zajednice“.

Europska komisija opisuje društveno poduzeće kao važan subjekt u socijalnoj ekonomiji, a koji obuhvaća poslovanja koja karakteriziraju sljedeći čimbenici:

Glavni je razlog gospodarske djelatnosti ispunjavanje određenoga društvenog cilja, a ne primarna usmjerenost na ostvarenje profita za vlasnike ili dionike organizacije.

Dobit od aktivnosti poduzetnika najvećim se dijelom reinvestira s ciljem ispunjavanja društvene misije organizacije.

Sustav upravljanja i procesi donošenja odluka temeljeni su na načelima participativne demokracije.

Zakonodavni okvir za razvoj duštvenih inovacija i društvenog poduzetništva

Društvene inovacije u sustavu socijalne skrbi

Primjena društvenih inovacija u sustavu socijalne skrbi važan je instrument za rješavanje socijalnih problema; od poboljšanja pružanja „klasičnih“ socijalnih usluga, uvođenja novih socijalnih usluga do smanjenja socijalne isključenosti, usamljenosti itd.

Zakon o socijalnoj skrbi

Socijalne inovacije podrazumijevaju usluge, modele ili proizvode kojima se istodobno podmiruju socijalne potrebe te se stvaraju novi društveni odnosi i suradnja, što se odnosi na razvoj inovativnih rješenja, novih organizacijskih oblika ili novih oblika suradnje i financiranja, a radi rješavanja socijalnih problema.

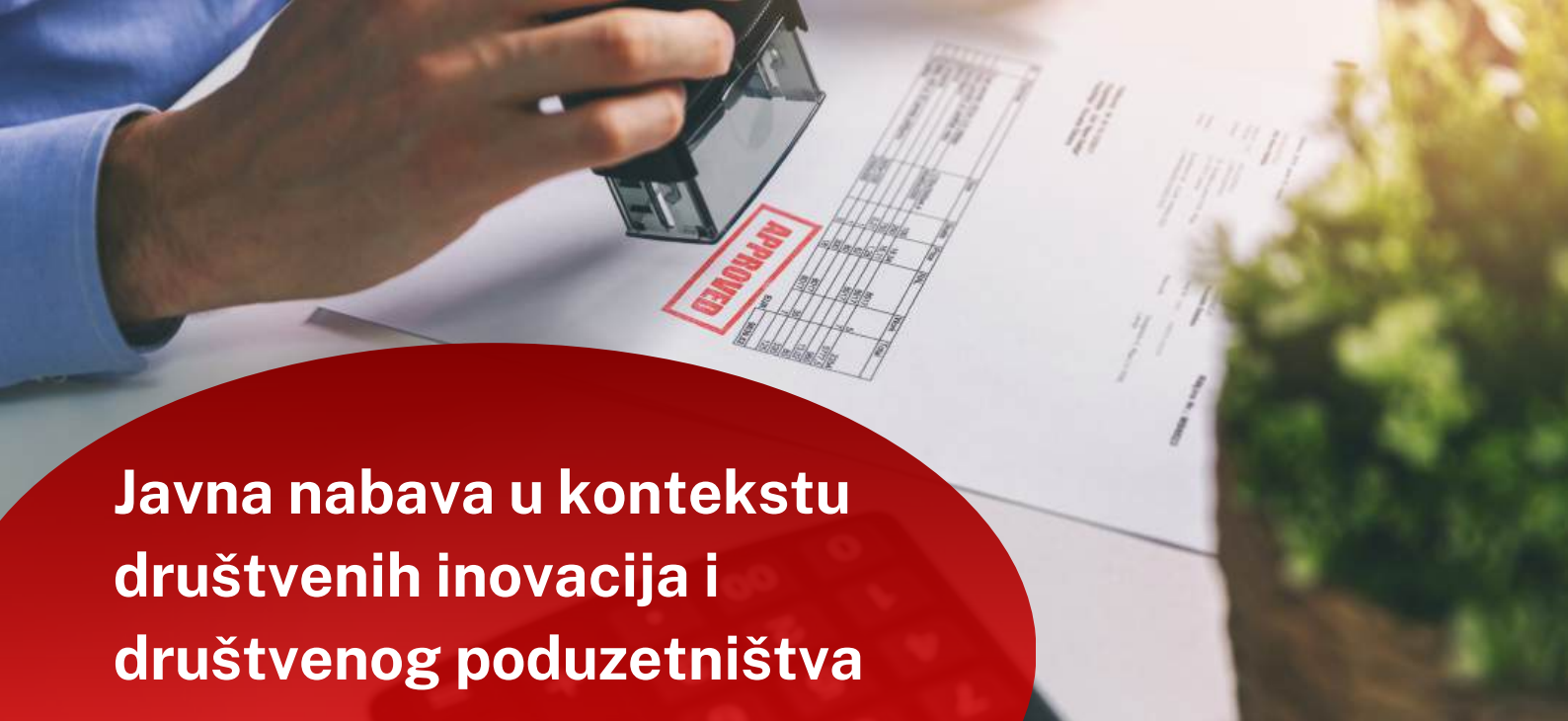
Načelo kombinirane socijalne politike

Kombinirana socijalna politika zagovara pluralizam kao okvir socijalne politike u kojem Vlada Republike Hrvatske i lokalne vlasti prepoznaju organizacije civilnog društva, strukovne komore i udruge, trgovačka društva, obitelj i druge dionike kao partnere u pripremi, donošenju te provedbi socijalnih programa.

Socijalno mentorstvo

Socijalno mentorstvo je inovativan model rada u sustavu socijalne skrbi koji je usmjeren na pojedince u riziku od socijalne isključenosti, a koji često proizlazi iz položaja nezaposlenosti i/ili siromaštva koje generira različite poteškoće i posljedice u njihovu svakodnevnom funkcioniranju. Takav model rada podrazumijeva mentorski i suradnički odnos socijalnog mentora i mentorirane osobe. Cilj socijalnog mentorstva jest dovesti do pozitivne promjene u socijalnom statusu pojedinaca različitim aktivnostima osnaživanja.

Javna nabava u kontekstu društvenih inovacija i društvenog poduzetništva

Zakon o javnoj nabavi definira inovaciju kao „implementacija novog ili značajno poboljšanog proizvoda, usluge ili procesa, uključujući, ali ne ograničavajući se na procese proizvodnje, građenja ili izgradnje, nova metoda stavljanja na tržište ili nova metoda organizacije u poslovnoj praksi, organizacija radnog mjesta ili vanjskih odnosa među ostalim s ciljem pomaganja rješavanja društvenih izazova”.

Zakon javnim naručiteljima omogućava primjenu fakultativnih osnova za isključenje gospodarskog subjekta u postupcima javne nabave, koji se mogu koristiti u društveno korisne svrhe; u prvom redu zaštite okoliša i prava radnika; u slučaju kršenja primjenjivih obveza u području prava okoliša, socijalnog i radnog prava, uključujući kolektivne ugovore, a osobito obvezu isplate ugovorene plaće, ili odredbe međunarodnog prava okoliša, socijalnog i radnog prava.

⌘ Rezervirani ugovori u postupcima javne nabave

01 Za zaštitne radionice

03 Za gospodarske subjekte čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija osoba u nepovoljnom položaju

02 Za gospodarske subjekte čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija osoba s invaliditetom

04 Za zaštićene programe zapošljavanja

Najmanje 51 % zaposlenih osoba u radionicama, gospodarskim subjektima ili programima moraju biti radnici koji su osobe s invaliditetom ili radnici u nepovoljnom položaju.

❖ Zašto je važno?

Zelena javna nabava

Zelena javna nabava je instrument zaštite okoliša kojim se potiče nabava roba, usluga i radova sa smanjenim ekološkim utjecajem tijekom njihova životnog ciklusa.

Javni naručitelji kroz dokumentaciju o nabavi i sam postupak nabave od ponuditelja zahtijevaju ekološki prihvatljive proizvode, proizvodne procese ili izvođenje radova.

Vlada Republike Hrvatske donijela je Odluku o provedbi zelena javne nabave kojom se od 1. siječnja 2025. godine obvezuju tijela državne uprave na primjenu zelene javne nabave prilikom nabave određenih roba i usluga (električna energija, uredski papir, papirna konfekcija, sredstva za čišćenje i higijenu, usluga čišćenja prostorija, računala i računalna oprema, toneri i tinte, proizvodi od tiskanog papira, proizvodi od papira za pisanje i papirnate vrećice, promotivni materijali, oprema za snimanje, obradu i prikaz slike i televizori, klima uređaji, svjetiljke i električne žarulje, vozila za cestovni promet, pneumatici za motorna vozila, namještaj i građevinska stolarija i ostali građevinski elementi od drva, prehrana i catering i odjeća.

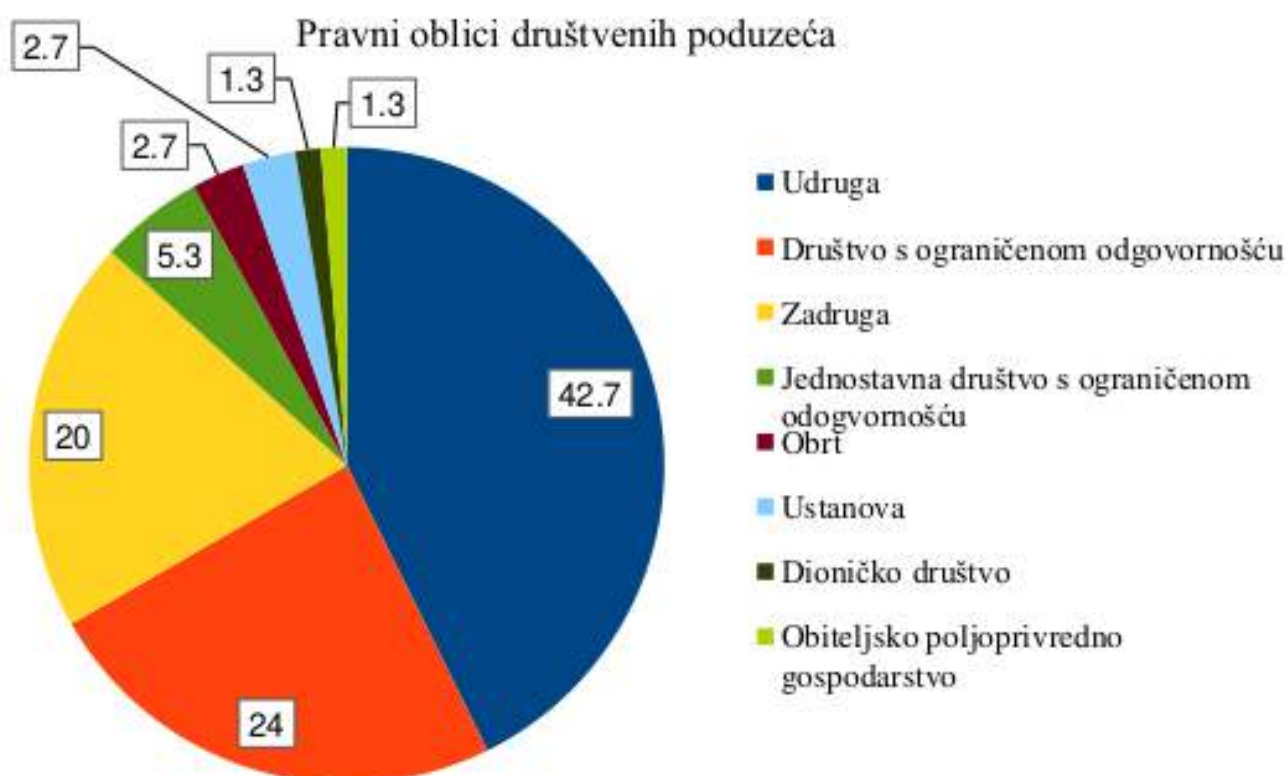

Zakonodavni okvir za društveno poduzetništvo u RH

❖❖ Društveno poduzetništvo

Društveno poduzetništvo nije regulirano posebnim zakonom te nije zasebni pravni oblik već status koji organizacija ima po naravi svog djelovanja te misiji i ciljevima.

Najčešći pravni oblik društvenih poduzeća u RH su udruge i to: 42,7%. Više od četvrtine društvenih poduzeća posluju kao društva s ograničenom odgovornošću, pri čemu su d.o.o. (24%) zastupljeniji od j.d.o.o. (5,3%). Oko 20% društvenih poduzeća organizirano je kao zadruge, što ukazuje na sve veću prepoznatljivost zadruge kao prikladnog pravnog oblika za društveno poduzetništvo u Hrvatskoj,

❧ Zakon o zadrugama

Zadruga je dragovoljno, otvoreno, samostalno i neovisno društvo kojim upravljaju njezini članovi, a svojim radom i drugim aktivnostima ili korištenjem njezinih usluga, na temelju zajedništva i uzajamne pomoći ostvaruju, unapređuju i zaštićuju svoje pojedinačne i zajedničke gospodarske, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge potrebe i interese i ostvaruju ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana.

Zadruga se temelji na zadružnim vrednotama: samopomoći, odgovornosti, demokratičnosti, ravnopravnosti, pravičnosti i solidarnosti te moralnim vrednotama poštenja, otvorenosti, društvene odgovornosti i skrbi za druge. Cilj zadruge nije stjecanje profita, nego ostvarenje koristi i interesa članova zadruge i lokalne zajednice u kojoj zadruga djeluje.

❧ Zakon o udrugama

Zakon udrugu definira kao svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj, te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja.

Cilj zakona je osigurati učinkovito djelovanje udruga sa svojstvom pravne osobe te stvoriti preduvjete za djelotvorno financiranje programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge u Republici Hrvatskoj.

❧ Zakon o zakladama

Zaklada je neprofitna pravna osoba bez članova odnosno imovina namijenjena da sama odnosno prihodima što ih stječe trajno služi ostvarivanju neke općekorisne ili dobrotvorne svrhe.

Općekorisnu svrhu zakon definira kao svrhu ispunjavanjem koje se unapređuju građanska i ljudska prava i slobode, demokratske institucije društva, razvoj društva i lokalnih zajednica, zaštita okoliša i prirode i održivi razvoj, međunarodna razvojna pomoć i suradnja te kulturna, prosvjetna, znanstvena, duhovna, športska, zdravstvena, humanitarna, socijalna ili koja druga društvena djelatnost kojom se promiče opća korist i djelovanje za opće dobro i pridonosi ostvarivanju najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.

❖ Zakon o ustanovama

Ustanova je pravna osoba koja se osniva za trajno obavljanje djelatnosti od javnog interesa.

❖ Zakon o trgovačkim društvima

Unatoč tome što je jedan od obilježja trgovačkih društava stjecanje dobiti; ne postoji zapreka da društvena poduzeća posluju kao trgovačka društva s obzirom da uz ostvarivanje društvenih ciljeva i sami mogu ostvarivati dobit. Mogu djelovati kao javno trgovačko društvo, komanditno društvo, dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću te kao gospodarsko interesno udruženje.

Ekosustav društveih inovacija i društvenog poduzetništva

Ekosustav za društvene inovacije i poduzetništvo obuhvaća mrežu međusobno povezanih aktera, resursa, politika i okruženja koja podržavaju razvoj i implementaciju inovativnih rješenja za društvene izazove. Ovaj sustav uključuje razne sudionike poput nevladinih organizacija, društvenih poduzeća, javnih institucija, privatnog sektora, istraživačkih centara i korisnika.

Cilj ekosustava je stvoriti uvjete u kojima će socijalne inovacije moći uspješno rasti i pridonositi društvenom razvoju kroz nove pristupe i rješenja. Ekosustav nije statičan, nego se razvija s promjenama društvenih potreba, tehnologija i tržišta, stvarajući prostor za nove modele suradnje i inovativna rješenja za dugotrajne društvene probleme.

Društvene inovacije često se razvijaju u sinergiji između različitih sektora – javnog, privatnog i civilnog – pri čemu svaki od ovih sektora donosi specifične resurse, kompetencije i perspektive.

Društvenim inovacijama i poduzećima potrebna je podrška i pozitivan ekosustav za inovativno djelovanje u društvu

Primjeri dobre prakse; mapiranje postojećih društvenih inovacija

Zaželi – prevencija institucionalizacije

Projekt „Zaželi” jedan je od najvažnijih i najuspješnijih primjera društvenih inovacija u Hrvatskoj. Projekt ima dvostruki učinak u smislu socijalne uključenosti. S jedne strane omogućava osobama u potrebi da dobiju neophodnu njegu i pomoć, a s druge strane zapošljava žene koje su ranjive skupine na tržištu rada.

Osiguravanje pomoćnika u nastavi

Cilj projekta je osigurati inkluzivno obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju. Osiguravanjem pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, djeci s teškoćama omogućava se ravnopravno sudjelovanje u obrazovnom procesu, čime se smanjuju prepreke za njihov razvoj i integraciju u društvo.

Socijalna trgovina Vinkovci

Neprofitna udruga „Mladi protiv gladi” osnovana je kako bi odgovorila na potrebe lokalne zajednice u vidu skrbi o socijalno ugroženim osobama i osobama u riziku od siromaštva. Udruga je otvorila Socijalnu samoposlugu koja prikuplja donacije pravnih i fizičkih osoba te ih preusmjerava svojim korisnicima.

Udruga Breza, Osijek

Udruga Breza neprofitna je organizacija osnovana s ciljem promicanja socijalne uključenosti i pružanja podrške ranjivim skupinama, osobito djeci i mladima. Kroz svoje aktivnosti nastoji stvoriti pozitivne promjene u zajednici putem inovativnih projekata i programa.

Udruga Breza organizira i provodi obiteljski festival "Zemlja bez granica" koji se bavi problemom socijalne isključenosti ranjivih skupina koje nemaju jednaki pristup društvenim aktivnostima te tako ne mogu ravnopravno sudjelovati u društvu.

Brodsko ekološko društvo - BED, Slavonski Brod

BED predstavlja ključnu organizaciju koja aktivno doprinosi razvoju ekološke svijesti i zaštiti okoliša u Slavanskom Brodu i široj regiji. Osnovano s ciljem zaštite prirodnih resursa i promicanja održivog razvoja, BED već dugi niz godina igra vodeću ulogu u borbi protiv ekoloških problema s kojima se suočava lokalna zajednica. U kontekstu analize društvenih inovacija, djelovanje BED-a pokazuje kako aktivizam i suradnja s građanima, institucijama i partnerima mogu donijeti značajne pomake u podizanju ekološke svijesti i utjecati na politike zaštite okoliša.

Jedan od najistaknutijih primjera djelovanja BED-a je kontinuirani angažman na rješavanju problema onečišćenja zraka u Slavanskom Brodu.

MI – Udruga roditelja i djece s poteškoćama u razvoju, Požega

MI – Udruga roditelja djece i osoba s poteškoćama u razvoju iz Požege bavi se ključnim pitanjima socijalne uključenosti i podrške ranjivim s poteškoćama u razvoju. Osnovana od strane roditelja koji su prepoznali nedostatak sustavne podrške, udruga MI usmjerena je na pružanje podrške obiteljima i na poboljšanje kvalitete života osoba s posebnim potrebama.

Njihove aktivnosti obuhvaćaju edukativne radionice, terapijske programe, psihosocijalnu podršku i savjetovanje za roditelje i obitelji.

Utjecaj društvenih inovacija i društvenog poduzetništva

Većina društvenih inovacija i poduzeća svoje usluge ili proizvode usmjerava na ranjive društvene skupine. Najčešće ciljane skupine su djeca i mladi, osobe s invaliditetom i dugotrajno nezaposlene osobe.

Također, društvena poduzeća primjenjuju inovativne pristupe u rješavanju društvenih izazova, pri čemu njihovo djelovanje obuhvaća različite geografske razine. Najveći broj društvenih poduzeća u Hrvatskoj usmjeren je na djelovanje unutar države, pri čemu gotovo polovica djeluje na nacionalnoj razini. Značajan dio poduzeća fokusira se na lokalne zajednice, općine ili gradove, pružajući rješenja koja su prilagođena specifičnim potrebama tih područja. Dio društvenih poduzeća još preciznije cilja svoje aktivnosti na kvartove ili susjedstva, pokazujući usmjerenost na izravnu i neposrednu podršku lokalnim zajednicama.

Kako bi se unaprijedile društvene inovacije i rad poduzeća, ključno je osigurati podršku iz različitih sektora. To uključuje poticanje suradnje između lokalnih vlasti, privatnog sektora i nevladinih organizacija, kao i razvoj obrazovnih i mentorskih programa koji će osnažiti kapacitete djelovanja. Inovativna rješenja, poput društvenih poduzetničkih inkubatora ili platformi za suradnju, mogu stvoriti okruženje koje potiče kreativnost i podupire razvoj održivih usluga.

Uključivanje mladih, poticanje suradnje i inovativna rješenja mogu biti ključni za jačanje kapaciteta udruga i stvaranje održivih zajednica koje će moći odgovoriti na izazove modernog društva.

Sadržaj

Društvene inovacije	01
Društveno poduzetništvo	04
Zakonodavni okvir za razvoj društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	06
Zakonodavni okvir za društveno poduzetništvo u RH	12
Ekosustav društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	18
Utjecaj društvenih inovacija i društvenog poduzetništva	22

Priručnik za društvene inovacije u Republici Hrvatskoj izrađen u sklopu projekta Region of Social innovations - ROSI financiranog kroz Europski fond za regionalni razvoj, Interreg VI-A IPA Program Hrvatska - Srbija 2021. - 2027.

Naručitelj

**UČILIŠTE STUDIUM – Ustanova
za obrazovanje odraslih**

Izvršitelj

Intellectum j.d.o.o. Vinkovci

Autori

**Suzana Dikonić, mag. iur.
Iva Fa, mag. ing. oecoling.**